

Adèle Yon

Mijn echte naam is Elisabeth

Vertaling
Sanne van der Meij

Nijgh & Van Ditmar
Amsterdam

In de kleine hemelsblauwe Yaris, die ik van mijn grootouders heb gekregen, zijn we op weg naar Salamanca. Deze reis van Lissabon naar Parijs is hun manier om te zeggen dat ze er voor me zijn, dat ze me kunnen helpen, dat ik op hen mag steunen om de gebeurtenissen te boven te komen die al twee maanden aan me knagen zoals een uitgehongerde krokodil zijn blik vestigt op het water, loerend op zijn prooi. Ik ben constant in beweging. Voortdurend op de vlucht. Neem deze auto en bewoon hem, kom tot rust aan boord van een mobiel verblijf als dat is wat je wilt: toen ze me de auto cadeau deed bekende mijn oma dat toen ze nog als verpleegkundige werkte haar auto voor haar jarenlang een ware cocon was geweest, een tweede huis waarin haar meest persoonlijke spullen zich opstapelden. In zekere zin begreep ze me.

We hebben nog een paar dagen tot we bij Bordeaux en daarna Parijs zijn en er is niemand op de weg. In Spanje doen we rustig aan: de restaurants zijn open en de winkels ook. We stoppen bij *jamón*-verkopers langs de weg in Salamanca en daarna in Burgos. In San Sebastián zullen we een heerlijke maaltijd nuttigen onder de bogen op het plein. Met witte servetten en obers in pak. In Frankrijk zal het er anders aan toe gaan. Het is december 2020, de tweede lockdown, en straks in Bordeaux wordt het afhaalsushi op onze kamer in een Ibis-hotel.

Maar voor nu rijden we richting Salamanca. Mijn opa zit achter het stuur. Hij moet zich op de weg concentreren, want het regent pijpenstelen en er staat veel wind. Zodra hij de

snelweg nam, zette hij de auto op 110 op de rechterrijbaan en raadde mij aan daar niet overheen te gaan: het is geen jonkie meer, zei hij, die snelheid past hem het beste. Als ik straks achter het stuur plaatsneem, zal hij zich druk maken over hoe hard ik rij. De snelheidsmeter van de Toyota is zo gericht dat alleen de bestuurder hem kan zien: mijn opa kan hem dus niet zien en zal daarom voortdurend denken dat ik de toegestane snelheid overschrijd.

Vanaf de achterbank kijk ik naar mijn oma, die met haar rug naar me toe zit. Het is koud, ze heeft een oranje sjaal om, die ze tot aan haar kin heeft opgetrokken. Het regent zo hard dat alleen de paar meter asfalt vlak voor de banden zichtbaar is. Er valt niets te zien. Niets te zeggen. De richting van haar blik beschermt haar. Dit is het moment.

Toen mijn grootouders voorstelden om samen met hen een auto op te halen in Portugal en dan terug te rijden naar Parijs, wist ik meteen dat ik het ging doen. Die bres slaan, erin duiken. Mijn oma recht in haar ogen kijken en zeggen: Betsy. Als ik er nu aan denk, aan die stroom hakkende woorden die ik zal moeten uitspreken om daar te komen, krijg ik een knoop in mijn maag. Hoe kantel je van de stilte naar het laten klinken van een naam beladen met geheimen? Anders gezegd: wat is de beste manier om een bom te laten vallen? Later zal het makkelijker gaan. Familieleden zullen mij komen opzoeken, toch nieuwsgierig, argwanend: Dus, ik hoor dat je onderzoek doet naar Betsy? Ze zullen nooit zeggen: naar mama, naar oma, naar mijn zus. Ze zullen altijd zeggen: naar Betsy. Maar vooralsnog is Betsy een naam die niet hardop wordt uitgesproken. Ik weet dat zodra ik die naam aan de stilte onttrek, als een duiker die bijna zonder zuurstof zit en een korte ruk geeft aan de lijn die hem verbindt met het wateroppervlak, er iets zal veranderen. Een nauwelijks waarneembare verstoring van de luchtkwaliteit. Lichte ademnood, aanstekelijk. Plotse-

linge misselijkheid. Spanning in alle spieren. Verstarring van lichamen, in de greep van die naam.

Hoe vlieg ik dit aan?

Ik kies voor een omweg.

Ik vraag mijn oma wie er voor haar zorgde toen ze klein was.

Ze antwoordt dat haar grootouders van moederskant voor haar zorgden gedurende de eerste jaren van haar leven, tijdens de oorlog, en daarna ook voor haar vijf broers en zussen, terwijl ze al elf kinderen hadden grootgebracht. Louis en Louise, zo heetten ze, woonden in een groot huis aan de Rue de la République in Saint-Germain-en-Laye. Op den duur betrok haar vader André een woning in de Rue d'Alsace, en later in de Rue des Ursulines, en hadden ze een huis voor zichzelf. Daar hadden ze mevrouw Hadingue, de gouvernante, en tantes die elkaar afwisselden.

Ze voegt eraan toe: Ik kwam niets tekort.

Ik gooi het over een andere boeg.

Ik zeg: Betsy (naam, lucht, ademnood, misselijkheid, verstarring), je moeder, was die er niet?

Stilte.

Mijn oma zegt zonder zich om te draaien: Ik voelde het al aankomen. Nee, mijn moeder was er niet. Mijn moeder was ziek. Ze werd behandeld in een privékliniek in Versailles, door een arts van wie ik de naam ben vergeten.

Dokter Fouquet, zegt mijn opa.

Mijn oma zegt dat ze er weinig herinneringen aan heeft.

Ik heb er niets van meegekregen. Ik was er niet. Mijn vader had me naar Villard-de-Lans gestuurd om te herstellen van bloedarmoede. Ik weet alleen dat mijn moeder op een gegeven moment is opgenomen vlak bij Orléans, hoe heette het daar ook weer?

Fleury-les-Aubrais, zegt mijn opa.

Mijn oma zegt dat dat het inderdaad was, Fleury-les-

Aubrais. Ze ging er zo nu en dan heen met haar grootouders. Ze was de enige van haar broers en zussen die mee op bezoek ging. Betsy's ouders hadden een Citroën Traction Avant: Louis, haar grootvader, slingerde de motor aan, ze sprongen in de wagen en reden weg.

Het was een heel eind rijden, zegt mijn oma, en de wegen waren in zeer slechte staat. Ze zaten vol stenen. Als we er waren had ik altijd een zere kont.

Mijn opa is ook in Fleury-les-Aubrais geweest. Als hij besluit mijn grootmoeder te trouwen stapt hij in zijn autootje en rijdt naar de inrichting om zich aan Betsy te presenteren en haar het huwelijk aan te kondigen. Er zit daar een restaurant, Chez Benoît, met als specialiteit een heerlijke, echt voortreffelijke steak frites. Chez Benoît zit vlak bij de ingang, aan de rechterkant als je tegenover de inrichting staat. Mijn opa neemt de hoofdingang, haalt Betsy op van haar kamer en neemt haar mee naar het restaurant. Ze heeft maar weinig haar, een strakke blik en een heel banale manier van praten. Ze vraagt hoe het met André gaat, ze vraagt altijd hoe het met hem gaat.

Ik weet niet zo goed meer hoe ze reageerde toen ik vertelde dat we gingen trouwen, zegt mijn opa. Ik weet nog wel dat ze geen enkele vraag stelde. Niet één. Volgens mij knikte ze, zo, met haar blik op oneindig, alsof het haar heel ver weg leek.

Betsy is erbij als mijn opa en oma trouwen. Een nieuwe arts op de afdeling heeft haar daarbij geholpen.

Mijn opa zegt: Tubiana? Zoiets was het, een Spaans-Joodse naam. Dankzij hem, en dankzij haar medicatie, kon ze bij onze bruiloft zijn. Ze was erbij en liep aan mijn arm door de kerk. Ze zag er mooi uit. Heel deftig. Ze staat ook op de foto's.

Jullie bruiloft? vraag ik. Hoelang heeft Betsy dan in die kliniek gezeten?

Geen idee, zegt mijn oma. Het is allemaal zo snel gegaan. Ik

had mijn eigen leven. Opa en ik hadden elkaar jong ontmoet, we trouwden, vertrokken naar Marokko, toen Algerije, toen Ivoorkust. Ik stond er ver vanaf.

Als mijn opa en oma terugkomen in Frankrijk, in 1968, 1969, rond die tijd, is Betsy ontslagen. Ze woont bij haar ouders. Als Louis en Louise overlijden moet mijn oma voor haar zorgen.

Ik leerde mama beter kennen in die tijd, zegt mijn oma, ze woonde niet bij ons in, maar kwam heel vaak langs en ze belde. Zeven, acht keer per dag. Ze belde me constant. Ik hoor die telefoon nog rinkelen. Maar ze was mijn moeder. Ze was ziek, maar ze was wel mijn moeder. Ik voelde genegenheid voor haar. Genegenheid, ja. Ik zorgde voor haar, ik bekommerde me om haar. Het was misschien een wat afstandelijke, wat primitieve genegenheid, maar toch.

In welk jaar is ze overleden? vraag ik.

Mijn oma denkt even na: Toen haar ouders overleden zat ze al in een rusthuis, en vrij snel daarna is ze overleden aan huidkanker, in...?

Het was op de trouwdag van je nicht, zegt mijn opa.

Dan... 1989 of 1990, rond die tijd. Verder kan ik je er weinig over vertellen. Ik weet er gewoon niet meer zoveel van. Alles wat ik kan zeggen is dat ik mijn vader altijd dankbaar zal zijn dat hij niet van haar is gescheiden. Dat hij geen kinderen zonder moeder van ons heeft gemaakt. Of erger, met een nieuwe moeder. In zekere zin is hij haar trouw gebleven.

André had het huwelijk kunnen laten ontbinden, zegt mijn opa, maar dat heeft hij niet gedaan. Betsy was duidelijk al ziek voor ze trouwden. Samen met Louis, zijn schoonvader, heeft hij nog gezocht naar voortekenen van Betsy's ziekte. Maar André heeft haar nooit in de steek gelaten en ze bleven getrouwd. Hij had het huwelijk kunnen laten ontbinden, maar dat heeft hij niet gedaan.

Stilte.

Heb je weleens met iemand over je moeders verhaal gepraat? vraag ik mijn oma.

Ze zegt: Nee. Ik heb nooit met iemand over mijn moeders verhaal gepraat.

Ook niet met haar twee zussen, met wie ze zo'n hechte band heeft, die ze elke week ziet, en in de zomer, in Bretagne, zelfs elke dag. Ze zwemmen elke dag baantjes in zee, tientallen minuten zwemmen ze vlak bij de branding, soms wel een uur als het water warm is, van de ene naar de andere kant van het strand, trekken lange horizontale strepen, en nooit heeft ze gezegd, nooit, tegen wie dan ook: mama. Haar broers dan? Ze heeft het ook nooit met haar broers over haar moeder gehad, ze praten nooit over gevoelens. Ook niet met haar vader, André, die in 2011 is overleden zonder ooit iets te hebben verteld over zijn vrouw. Ook niet met haar kinderen, want het gaat niet over hen. Met een psycholoog? Nee, wat zou dat voor zin hebben? Het gaat prima met haar.

Zonder om te kijken zegt mijn opa van achter het stuur: Wat had het voor zin gehad om erover te praten? Het gaat prima met je oma. Een psycholoog kan ook veel schade aanrichten. Soms praten ze hun patiënten iets aan of verzinnen patiënten uiteindelijk, doordat ze alleen maar aan zichzelf denken, hele trauma's in een poging een oorzaak te vinden voor hun verdriet. Ze hebben niet door dat hun verdriet voortkomt uit het zoeken naar de oorzaak van dat verdriet. Hele gezinnen gaan kapot omdat er gezinsleden zijn die hele trauma's verzinnen. Die een vader, een oom, een opa beschuldigen van incest, bijvoorbeeld, terwijl er niets van waar is. Nee, je kunt het verleden beter laten rusten als je ermee hebt leren leven. Het gaat prima met je oma. Weet je waarom? Omdat ze uitstekend kan vergeten. Wat haar pijn doet vergeet ze.

Stilte.

Wat had je moeder nu eigenlijk precies? vraag ik.

Weet ik niet, zegt mijn oma. Ze is nooit echt gediagnosticeerd.

Stilte.

Jawel. Zonder om te kijken zegt mijn opa van achter het stuur: Betsy was schizofreen.

Op dit punt moet ik even iets verduidelijken. Het lijkt misschien alsof mijn onderzoek hier begint, in december 2020, op de weg naar Salamanca, maar dat is niet het geval. Ik kan de tegenwoordige tijd gebruiken om de indruk te wekken dat ik er op het moment van schrijven echt ben, op de weg naar Salamanca, bezig mijn oma uit te horen, die zich niets meer herinnert. Ik kan de tegenwoordige tijd gebruiken om te beschrijven hoe zij daar voorin zit, starend in de mist, en ik achterin, bedenkend wat de beste tactiek is om het verboden woord uit te spreken. Ik kan de tegenwoordige tijd gebruiken om te vertellen hoe ik ontdek wat het betekent om een vrouw te laten lijden en daarbij doen alsof ik niet ook die vrouw ben die men laat lijden, alsof het alleen over haar gaat, over Betsy, tegenover wie mijn lijden me zou moeten voorkomen als wat het is: zielig. Ik kan de tegenwoordige tijd gebruiken, en blijf dat trouwens ook doen, om jullie geen enkele etappe te onthouden van mijn ontdekkingsstocht van het verhaal van deze vrouw. Maar voor alle duidelijkheid: als je lijdt schrijf je niet en doe je bovendien ook geen onderzoek. In die tegenwoordige tijd beschrijf ik alles wel precies hoe ik het me herinner: de stortregens, de knoop in mijn maag, de vragen die ik stel, de antwoorden die ik krijg. Ik heb niettemin een essentieel onderdeel van die tegenwoordige tijd weggelaten, dat ik wel moest verzwijgen (want hoe kun je een onderzoek beginnen met het niet willen weten? hoe kun je een verhaal beginnen met het niet willen vertellen?) en dat is het volgende: wanneer ik mijn oma vraag: Wie zorgde er voor je toen je klein was?, wanneer ik haar vraag: Betsy, je moeder, was die er niet?, en daarna bij alles wat volgt, als ik die naam aan de stilte onttrek, word ik niet gedreven door enige nieuwsgierigheid naar

Betsy's verhaal. Ik heb niet de behoefte haar te leren kennen. Ik heb niet de behoefte Betsy te leren kennen, want mijn echte behoefte ligt totaal ergens anders, gekaapt door een man die ik een paar maanden daarvoor heb ontmoet en die me slecht behandelt of via wie ik mezelf slecht behandel (daar ben ik nog altijd niet over uit). Ik had overigens tussen elke twee vragen aan mijn oma kunnen vermelden dat ik strak van de spanning zit te wachten op een bericht van hem. Ik had de dialogen hiervoor kunnen onderbreken met aantekeningen als: *Ik zet mijn telefoon uit.* En even later: *Ik zet hem weer aan, want ik hou het niet langer: niets.* Dat had ik kunnen doen, maar laten we wel wezen: daar ging het niet om. Waar het wel om gaat, is dat ik tijdens die reis naar Salamanca vragen stel over Betsy, puur om mezelf even af te leiden. En dat zeg ik zonder enig waardeoordeel. De vragen hebben een reden (ze zijn er knap genoeg al in geslaagd zich omhoog te werken naar mijn bewustzijn), maar ik stel ze niettemin alleen om mezelf af te leiden. Ik bedoel dat ik er zo in slaag mijn aandacht van die man af te leiden gedurende intervallen van tussen de dertig en de zestig seconden, afhankelijk van hoe aangrijpend de antwoorden zijn die ik krijg. En dat is nogal wat. Meer dan gedurende de drie maanden die zijn verstreken sinds onze ontmoeting. De vragen vormen een onvervalste overlevingsreflex. Een ijshouweel richting de klif geslingerd op het moment dat ik al in het luchtledige ben getuimeld, beide armen gebroken door vallend gesteente. Ik heb een vaag vermoeden dat, mochten er zich een buitensporig aantal achtereenvolgende toevalligheden voordoen, die door de lucht geslingerde naam de rots kan zijn waar een touw omheen spant vlak voor de inslag. Voor de goede orde: ik heb de kracht niet om mezelf omhoog te hijsen. Ik moet omhoog worden gehesen en ik ben niet van plan de minste moeite te doen om mee te werken.

Daarom voel ik in de auto die over de weg naar Salamanca zoekt niets van de nieuwsgierigheid van de detective die een

nieuw spoor volgt. Ik denk de hele tijd aan hem, soms denk ik aan haar en vraag ik me gewoonweg af: ben ik gek, net als zij?